

Sikerként könyveljük el az Érdekképviseleti Fórum megalakulását, illetve azt, hogy harmadik ülésükön elfogadásra került az SZMSZ. Ezen az ülésen a fővárosban akkor működő két gyermekjogi képviselő is részt vett.

2004. június 1-jétől kezdték meg tevékenységüket a fővárosban dolgozó gyermekjogi képviselők. Több ízben is meghívtuk őket a hivatásos nevelőszülők továbbképzésére, így alkalmuk volt bemutatniuk magukat és tevékenységüket. A főváros területén nevelőszülői családokban élő gyermekek számára eljuttattuk nevelőszülői tanácsadóinkon keresztül a gyermekjogi képviselők nevét és elérhetőségét, valamint a 10 év feletti gyermekek számára minden évben két alkalommal fórumot szervezünk, hogy személyesen megismerkedhessenek, és problémáikat megoszthassák a gyermekjogi képviselővel.

■ VII. ÖSSZEGLÉS

Hogy a fentiekben vázolt nehézségek, működtetői dilemmák mennyire egyediek vagy általánosak, kerekasztal-beszélgetést kezdeményeztünk a velünk szakmai kapcsolatban álló civil nevelőszülői hálózatokkal 2004 novemberében. A párbeszéd olyan annyira jól sikerült, a tapasztalatok közös megbeszélésre olyan igény mutatkozott, hogy azóta negyedéves rendszerességgel, a közép-magyarországi régió egy-egy működtetője házigazdaként mutatja be szervezetét a többi nevelőszülői hálózat számára. Ezen alkalmak lehetőséget biztosítanak a tapasztalatcserén túl információcserére és közös érdekérvényesítésre egyaránt.

Együttműködésünk a közeljövőben várható régiós átalakulások miatt különös jelentőséggel bír, nem beszélve arról, hogy a civil nevelőszülői hálózatok férőhelyei nélkül a szakellátásba kerülő gyermekek szükségleteinek megfelelő gondozási helyek kínálata is jóval szűkösebb lenne.

Vida Zsuzsanna

Gondolatok, dilemmák, tapasztalatok a gyermekvédelemről Szabolcs – Szatmár-Bereg megyében

Szeretjük-e a gyermeket a gyermekvédelemben?

Persze, hogy szeretjük, hiszen ez a dolgunk, hogy szeressük a hivatásunkat, hogy gondoskodjunk és neveljünk és az sem mellékes, hogy ebből élünk.

A szeretet fogalma azonban a gyermekvédelemben más értelmet is hordoz. A szeretet nem csupán annyit jelent, hogy mosolygós, gondtalan, boldog gyerekek töltsék meg a gyermekotthonokat, s éljenek a nevelőcsaládokban, hanem a gyermek szeretetéhez hozzákapszódik egy tágabb felelősség is. Meg kell tenni mindent azért, hogy megmaradjon a kapcsolata vér szerinti családjával, folyamatosan legyen személyes információja édesanyja, édesapja sorának alakulásáról. Erre azért van szükség, hogy később tudjon dönteni, választani a között, hogy az életét úgy rendezze be, mint a szülei, vagy egy más minőséget teremt meg magának. Meg kell tanítani a gyermeket arra, hogy minél kevésbé legyen kiszolgáltatva másoknak. Ehhez önálló egzisztenciára van szükség, ami sok-sok tanulóssal érhető el. Meg kell tanítani arra, hogy különbséget tudjon tenni segítő barát és haszonleső „haver” között. A szeretet azt is jelenti, hogy időben el tudjuk engedni a gyermeket, ha az élet úgy hozza. Az elengedés jelenthet végleges hazatérést a vér szerinti családba, örökbefogadást, párkapcsolat létesítést, önálló életkezdését. A szeretet tehát egy bonyolult viszonyrendszer, ami egy lehetetlen helyzetet – a család átmeneti, vagy végleges elvesztését – teheti tartalmasabbá, elviselhetőbbé. Az alábbiakban ezen gondolatok mentén a gyermekvédelem néhány aktuális kérdését próbáljuk felvetni.

■ A MÚLTAT ELTÖRÖLNI NEM LEHET

A közelmúlt nevelőotthonait szívesen elfelejtenénk, de az akkori valóság az ott felnövekvő gyerekek múltjának kitörölhetetlen emléke. A második nagy háború után üresen maradt kastélyok gyermekvédelmi funkcióinak megtalálása humánus, haladó gondolatnak tűnt. Nem is a forma, hanem – mai tudásunkkal – a rendszer, a tartalom volt embertelen.

Egy tipikus gyermekorsó a következőképpen alakult: a család elvesztésének keserves folyamatát túlélve testvéreivel együtt bekerült a GYIVI-be, az elosztóba, ahol vasrácsos ablakokkal védett szobában, kopaszra nyírva havonta egyszer vasárnapi délelőtt látogathatták. Aztán előállt a későbbiek során

mindig rettegett autó és testvéreitől elszakítva életkorának megfelelő egynemű (leány vagy fiú) nevelőotthonba szállították, ahol a 20-22 személyes szoba emeletes vaságyainak egyikére fektették, de előtte csupaszra vetkőztették, mert a GYIVI ruháit vissza kellett vinni a kísérőnek. Aztán amikor a gyerek megszokta a családot „helyettesítő” intézményt, barátokra talált, megszerette a felnőtteket, újra előállt az autó és menni kellett tovább, mert a lánc a következőképpen alakult: csecsemőotthon (0-3 év), óvodásotthon (4-5 év), általános iskolai otthon (6-14 év), középiskolai otthon (15-18 év). És majdnem mindegyik összkomfortos nevelőotthonok „védték” a gyermeket a külvilág rosszindulatától.

Kerítésen belül volt az óvoda, iskola, volt étterem, mint a szállodában, aztán olyan praktikus helyek, mint orvosi rendelő, mosoda, varroda, ruharaktár, karbantartó műhely, hizlalda, kerétszet tették „gondtalanná” a családjából kiűzött, kitzasztott gyermek mindennapjait.

Ezek után „érthetetlen”, miért nem tudtak önálló életet élni nagyon sokan, pedig a felügyelők sokat meséltek arról, hogy az életben nehezebb lesz, mert a nevelőotthoni kiszolgálás után mindent magának kell majd megteremtenie a fiatalnak. Sajnos az elmondott szó nem vésődött be olyan mélyen, mint a szülői minta szokott. Mindezek ellenére nagyon sok tisztességes, értékes ember került ki a gyermekvédelemből. Statisztika, pontos adat nincs, hogy az állami gondozottak közül hány hajléktalan, prostituált, sikertelen életút lett. Az, hogy Kálid Artúrok, Horváth Kálmánok, Oláh Ibolyák is vannak, az a nevelőotthonok lelkiismeretes, megszállott, szeretni tudó dolgozóinak is köszönhető.

■ AZ EMBERLÉPTÉKŰ GYERMEKOTTHONOK

Az átmeneti, vagy tartós nevelésbe vett gyermeket nevelőszülőnél, vagy gyermekotthonban tudja elhelyezni a hatóság. Szabolcs–Szatmár-Bereg megyében (2005. december 31-ei adat) a 2300 gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyerek, fiatal közül 1333-an nevelőcsaládban, 967-en gyermekotthonban nevelkednek.

A nagy létszámú, ezért személytelen nevelőotthonok megszűntek, s helyette maximum 40 fő ellátására alkalmas gyermekotthonok létesültek. A gyermekotthonok között is példaértékű intézmények az úgynevezett lakásotthonok, ahol önálló lakásban vagy családi házban történik a gondozott gyermek, fiatal felnőtt (maximum 12 fő) elhelyezése. A megyénkben 36 lakásotthon működik. A lakásotthonok természetes lakóövezetben létesültek, jó és rossz szomszédokkal, kertjüket szorgalmasan rendben tartó, vagy éppen igénytelenül elhanyagoló emberekkel. A lakásotthonban önálló gazdálkodás folyik, az 5 nevelőn, gyermekfelügyelőn kívül nincs háttérszemélyzet. Így a gyerekek „kénytelenül” megtanulják a bevásárlás, főzés, takarítás, mosás, vasalás fortélyait. A saját szoba, szekrény, az önkiszolgálás megtanulása az egyéni különbözőségét elfogadva az egyéni séget, személyiséget erősíti és hangsúlyozza.

■ A BIZTONSÁGOT NYÚJTÓ NEVELŐCSALÁDOK

A gyermekvédelmi szakellátás 1997 utáni átalakításának egyik fontos vívmánya: hogy otthont nyújtó ellátás biztosításában a nevelőcsaládok elsőbbséget élveznek. Ennek alapja az, hogy a szakellátás leghatékonyabb, ugyanakkor legkevésbé költséges formája, a nevelőszülői ellátás.

A korszerű gyermekvédelmi törvénykezés, kiemelten kezeli a szülői felelősséget. Ennek megfelelően lehetőség szerint, a családon keresztül kell megtörténnie a gyermek érdekében a védő, vagy megelőző, azaz preventív beavatkozásnak. A nevelőcsalád, a származás szerinti család (vér szerinti család) közegét nem egyszerűen helyettesíti, nem annak utánzására törekszik, hanem a maga természete szerint új lehetőségeket is ad. Optimális mértékben igyekszik pótolni azt, ami valójában el nem érhető.

A szülői hatás a legnagyobb jelentőségű tényező, a gyermek személyiségének, viselkedésének, jellemének alakításában. A szülői példa formálja legjobban a gyermek kapcsolatainak alakulását is. Ezért tartja fontosnak a gyermekvédelmi törvénykezés a családjukból elkerült gyermekek, elsősorban nevelőcsaládokban történő elhelyezését.

A nevelőszülő saját háztartásában biztosítja a gyermek ellátását, gondozását, nevelését. Gyermekenként, az intézményünk mindezekért a családi pótlékon túl, az alábbi táblázatban foglalt juttatásokat adja:

	Nevelési díj	Külön ellótmány	Nevelőszülői díj	Összesen
Nevelésbe vett gyermek, fiatal felnőtt esetén	30.960,- Ft	7.740,- Ft	13.000,- Ft	51.700,- Ft
Ha a nevelt gyermek tartósan beteg ill. fogyatékos	36.120,- Ft	9.030,- Ft	13.000,- Ft	58.150,- Ft

A családot pótló ellátások között a nevelőcsaládoknak vitathatatlan értéke, hogy a gyermek újra családba kerül. A nevelőcsalád a legjobban közelíti a vér szerinti család szerepét. Sokszor ugyanakkor pontosan ebből adódhat a baj. A nevelőcsalád egy gondozási, nevelési forma. A kihelyezett gyermek ott tartózkodhat egy hónapig, néhány évig, de akár nagykorúságáig is. A nevelőszülőknél ezt tudva elő kell segíteni a vér szerinti családdal a kapcsolatot, úgy kell a gyermeket nevelni, hogy megőrizze, megtanulja a szülei iránti tisztelet fontosságát. Ha a vér szerinti szülők nem látogatják gyermeküket és örökbeadhatóvá nyilvánítják, a nevelőszülőnek őszintén segíteni kell a sikeres örökbefogadást. Azonban amikor azt halljuk, hogy „úgy szeretem és nevelem, mintha a sajátom lenne” és a gyermek azt mondja a nevelőszülőnek „anya”, „apa”, vagy „a gyermek nem akar a vér szerinti szülővel találkozni, s ezt ne erőltessük”, akkor itt valami nincs rendjén. Nem mindenki alkalmas nevelőszülőnek, mert különleges képességek kellenek hozzá, mert az érzelmek mellett a tudatosságnak is nagyobb szerepet kell kapnia a gyermekvédelmi gondoskodás sajátos, bonyolult folyamatában.

■ ÚJ TÖREKVÉSEK A NEVELŐSZÜLŐI HÁLÓZAT MŰKÖDTETÉSÉBEN

Az elmúlt években történt változások (hangsúlyosabban 2003-tól) alapján, a nevelőszülői hálózatban folyó szakmai tevékenység meghatározó alapelvei voltak: törvényesség, szakmaiság, következetesség.

Szakmai programunkat az új célok és feladatoknak megfelelően dolgoztuk át. Ezekből néhányat emelnénk ki, amelyekről úgy érezzük, hogy generálták azokat a változásokat, amelyekről mind a gyermekek, mind a nevelőszülők, mind pedig a kollegák pozitívan mondanak véleményt:

a) Átértékeljük azt a régi gyakorlatot, amely elsősorban a nevelőszülő felől közelítette meg a nevelési környezetet, és a különböző gyermekekkel kapcsolatos intézkedéseknél, a nevelőszülő véleménye volt az irányadó (természetesen, így a vér szerinti szülő is háttérbe szorult).

Sikerült megnyerni a nevelőszülőket és a nevelőszülői tanácsadókat, a **gyermek- nevelőszülő- vér szerinti** szülő egy- egyben való gondolkodásban, ahol a gyermek jobban a közép- pontba került, szinte automatikusan megfelelő helyre kényszerítve ezzel a vér szerinti szülővel való kapcsolattartást, a roma identitás problémakörét, valamint a gyermeki jogokat is.

b) Sikerült elfogadtatnunk, hogy régióinkban, a multikulturális nevelés gyakorlatban való megvalósítása hozhat olyan eredményeket, amelyekben a gyermekek megtanulják kezelni a sokszínűséget, a különbözőséget, illetve alkalmas tudunk teremteni a kulturális pluralizmusra, és a tolerancia képességének kialakítására. Így tudunk elmozdulni a **spontán** neveléstől, a **tu- dados** nevelés felé, ahol kiemelt célunk a nevelőszülőket fokozatosan bevonni a nevelés folyamatának tervezésébe, a gyermekek fejlődésével kapcsolatos célkitűzések megfogalmazásába. Nagyban segítette ezt, hogy a nevelőszülői tanácsadók, témame- nedzserként gondoznak különböző szakmai területeket, így például:

- különleges ellátást igénylő gyermekek nevelése, örökbefogadás előkészítése,
- roma gyermekek identitása, *fejlődés- és feladatok korcsoportos munkafüzetek* vezetése, stb.

Ennek alapján megteremtettük a lehetőséget arra, hogy a nevelőszülői tanácsadók havi rendszerességgel sorra kerülő szakmai értekezletén, alaposabban elemezzük egy- egy részterület helyzetét, kitűzzük az elérendő célokat, a nevelőszülők felé való szakmai tanácsadás lehetőségeit.

2006-ban a nevelőszülők tavaszi továbbképzésén az egyik témame- nedzser a „*Korcsoportos munkafüzet*” vezetéséhez adott hatékony útbaigazítást.

A nevelőszülői tanácsadók tevékenységét egy **klubkönyvtár** kialakításával segítjük, valamint a Területi Gyermekvédelmi Központ teljes szakmai palettáját átfogó, **Módszertani kézikönyvet** szerkesztettünk három kötetben, ezek állandó szakmai segítséget nyújtanak a tanácsadói tevékenységben.

c) **Az egyik legnagyobb változást, a nevelőszülők kiválasztásánál és képzésénél értük el.** A nevelőszülők kiválasztása, valamint a képzésbe való beiskolázása nevelőszülői hálózatunknál, a következőképpen épül fel:

- Nevelőszülői feladatokra jelentkezők szervezése

Végzik: gyermekjóléti szolgálatok, nevelőszülői tanácsadók, polgármesteri hivatalok, iskolák, óvodák, sajtóban hirdetések.

- A jelentkezések alapján, előzetes tájékozódások a családkörrel: jelentkezési lapok kitöltése, előzetes döntések.

– Jelentkezések elbírálása, a nevelőszülővé való válás folyamata: környezettanulmány, orvosi vizsgálat, az intézmény vezetőjének látogatása.

- 28 órás FIKSZ képzés.
- 32 órás képzés.
- Működési engedélyek megkérése

■ A NEVELŐSZÜLŐVÉ VÁLÁS FOLYAMATA

A nevelőszülői kedv évek óta töretlen megyénkben. Kollégáinknak a szűrés, a kiválasztás ad nagyobb feladatot, nem pedig a toborzás.

A nevelőszülői feladatok vállalására a családok írásban jelentkeznek, elindítva ezzel nevelőszülői alkalmasságuk megállapításának folyamatát. A jelentkezést visszaigazoljuk és kérjük, hogy a számukra kiegészített adatlapot töltsék ki. Az adatlap a befogadás feltételeit igyekszik tisztázni. Számtalan jelentkezőnél tapasztaltuk, hogy a gyerekről való gondoskodás igénye megfogalmazódott, de az ehhez szükséges befogadási feltételeket már nem gondolták végig. Ez az adatlap rákényszeríti a családokat, hogy ebből a megközelítésből is mérle- geljék a vállalásukat.

Az adatlap kitöltését követően a családok visszaküldik, és az alábbiak szerint áttekintjük:

- adatok pontosítása, • együtt élők száma, • jövedelmi viszonyok, • lakhatási feltételek, stb.

Amennyiben az életkor, a gyerekek száma, és megfelelő élet- tér áll a gyerekek fogadására, nyilvántartásba vesszük potenciális nevelőszülőként.

A területért felelős nevelőszülői tanácsadó felveszi a kapcsolatot a családdal, többször meglátogatja őket, közvetlen információ gyűjt be a környezetüktől. A környezettanulmány elkészítését követően soroljuk be a képzési fázisba. A képzés beindítása előtt az intézmény vezetője, vagy a területért felelős vezető és a FIKSZ tréner meglátogatja a családot, és meghívja őket a képzésre. Ezzel az előszűréssel szeretnénk elkerülni azt, hogy olyan családok kerüljenek be a képzésbe, akik nem reálisan motiváltak, és a befogadás körülményeit nem tudják biztosítani. Ez mindkét fél érdeke, hisz intézményünkben jelenleg is 97 család vár képzésre.

A csoport szervezésénél a területi lefedettséget és a beutalás gyakoriságát vesszük figyelembe. Évente 8-10 csoport indítására van szükség. Ez az a létszám, amely biztosítja a nevelőcsaládok fiatalítását, minőségi megújulását és a szükséges férőhelyeket.

A nevelőszülőnek jelentkezés leggyakoribb indokai: • legyen ismét kicsi gyerek a családban, • hasznos tevékenységet, elfoglaltságot szeretnének, • nincs munkalehetőség, • a rokonságban, a településen már van nevelőszülői minta.

A nevelőszülői képzés több szempontból nagyon fontos, talán a legfontosabb, hogy elindítson egy olyan folyamatot, ahol a leendő nevelőszülők a saját motivációjukat megtanulják alárendelni a gyerek igényének, szükségletének.

A folyamatot, a nevelőszülői tanácsadó tudja kiteljesíteni a gyakorlati alkalmazásban nyújtott segítséggel. Ezt a folyamatot erősíti meg az éves továbbképzések, a téma specifikus szakemberei.

A nevelőszülői hálózat működésében nagyon fontos az egy- séges bánásmód és szemlélet kialakítása, aminek feltétele, hogy az adott rendszerben dolgozók azonos elveket képviseljenek.

■ A NEVELŐSZÜLŐI FELADATOKRA JELENTKEZŐK ELBÍRÁLÁSÁNAK SZEMPONTJAI

A gyermekvédelmi törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok részletesen leírják a **nevelőszülő feladatait** (ezeket a feladatokat intézményünk, a nevelőszülővel kötött megállapodásban rögzíti), a hozzájuk kihelyezett gyermekek nevelésével

gondozásával kapcsolatban. Ha ezen feladatok közül kiemeljük a legfontosabbat: Gyvt. 55§ (1) a, pont „különösen elősegíti a gyermek testi- értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, személyisége kibontakozását” –, mindenképpen el kell gondolkodnunk azon, hogy ki az, aki ezen feladatok megvalósítására alkalmas. Röviden erre úgy válaszolhatnánk: mindenki, akinek már van nevelési tapasztalata, és a saját gyermekét/gyermekait a társadalom által elvárt megfelelő erkölcsi értékek által vezérelve neveli, és rendelkezik a törvényben előírt minimális befogadási- ellátási feltételekkel. Ennek megítélésénél nem könnyű a helyzetünk, hiszen a nevelőszülő személyiségére ill. családjára vonatkozóan, a jogszabályokban nem találunk előírásokat.

A nevelőszülőnek jelentkezők személyére vonatkozóan megfogalmaztunk bizonyos kritériumokat és nevelőszülői tanácsadóink ennek alapján végzik az előzetes beszélgetéseket.

Elmondhatjuk, hogy a nevelőszülő személyiségét- egyéniségét tartjuk a legfontosabb nevelőeszköznek, hiszen a gondviselés, az alkotás, és a fejlesztés hármas rendszerében valósul meg a nevelőszülői tevékenység.

Szakmai programunkban, a jól működő családdal kapcsolatban a következőket emeltük ki: akkor működik jól a család, ha:

- a szülők szeretik egymást, kiegyensúlyozott a kapcsolatuk,
- összehangolt az értékrendjük és nevelési módjuk, szeretik gyermeküket, s bíznak benne,

- képesek magatartásukkal biztonságot, védelmet, de követelményeket is közvetíteni,

- rugalmasak, nevelésükkel alkalmazkodnak gyermekük személyiségéhez.

A következő **szakmai alapelveket** is figyelembe vesszük a kiválasztásnál:

- az élethez, és az emberi méltósághoz való jog tiszteletben tartása,
- a biztonsághoz való jog,
- a diszkrimináció tilalma,
- a gyermek mindenek felett álló érdeke,
- gyermek, illetve családközpontúság,
- önálló életvitelre való nevelés,
- számon kérhetőség,
- együttműködés alapelve.

A nevelőszülői tanácsadó szerepe nagyon fontos a kiválasztásnál, hiszen a személyes találkozások során tudja megfogalmazni pozitív benyomásait, illetve fenntartásait a jelentkezővel kapcsolatban. Ebben segítségére van a helyi társadalom véleménye: gyermekjóléti szolgálat, általános iskola, óvoda stb.

A kiválasztás további szempontjai:

- A tanfolyamra való beiskolázás minimális feltétele: 1 berendezett külön szoba, ahol két egymemű nevelt gyermeket lehet elhelyezni (ez a működési engedély kiadásának alapfeltétele). Állásfoglalás kérdése, hogy különmemű gyermekek esetén, elhelyezhető-e pl. a leánygyermek, a nevelőszülő lányával egy szobában. Ez, a nevelőszülői tanácsadó látogatása során, megítélése alapján dől el, így elképzelhető, hogy 1 szoba esetén is elhelyezhető 3 gyermek.

- A nevelőszülői feladatokat elsősorban házaspárok láthatják el, ezért a családmodell erősítése érdekében, elsősorban házaspárok jelentkezését kell előnyben részesíteni.

- A jelentkezők nem lehetnek idősebbek 48-50 évesnél, a törvényben rögzített gyermek kihelyezési feltételek miatt. (A kihelyezésre kerülő gyermekek 70%-a, 5 évesnél fiatalabb.)

- A tanfolyamra való besorolásnál, elsősorban azokat a jelentkezőket részesítjük előnyben, ahol legalább 3-4 gyermek elhelyezésére van lehetőség, hogy testvéreket együtt tudjunk elhelyezni.

- 3-4 gyermek elhelyezésére akkor van lehetőség, ha a jelentkező legalább két berendezett külön szobával rendelkezik, mivel ott lehetőség van a különmemű gyermekek elhelyezésére.

A saját gyermekeknek rendelkezniük kell külön szobával. /A családnak rendelkeznie kell – a saját gyermekek létszámától függően –, minimum 3-4 szobával; egy szoba legalább 16-20 m²/

- A jelentkezőknek rendelkezniük kell **legalább 8 osztályos iskolai végzettséggel**, de természetesen a szakképző iskola, gimnázium, főiskola előnyt jelent.

- Házaspár esetén, **legalább az egyik félnek rendelkeznie kell havi jövedelemmel**. Egyedülálló esetén, szintén feltétel a rendszeres havi jövedelem.

- Ha a nevelőszülői tanácsadó úgy ítéli meg, hogy a nevelőszülő/ nevelőszülők személyiségének megítélésében kevésnek bizonyul, a helyi társadalom által átadott információk, valamint a személyes beszélgetések alapján kételyek támadnak, akkor a mentálhigiénikus által összeállított kérdőívet is igénybe veheti, a család szokásainak, belső életének alaposabb megismerésére.

- A tanfolyamra való bekerülés feltételeit, a nevelőszülői tanácsadó az alábbiak szerint értékeli:

A jelentkező : neve: _____		(4 gyermek helyezhető ki)	
címe: _____		/Figyelem: a fenti pontok a gyámhivatal által kiadott működési engedély alapvető feltételei./	
a) Befogadás feltételei	1-től – 20 pontig	d) Házaspár	20 pont _____
• lakásberendezés, tisztaság		e) Egyedülálló	10 pont _____
• lakás felszereltsége	_____	f) 45 – 50 éves	5 pont _____
• udvar rendezettsége		g) 40 – 45 éves	10 pont _____
b) 1 berendezett, nem használt szoba	10 pont _____	h) 30 – 40 éves	15 pont _____
(két gyermek helyezhető ki)		i) Iskolai végzettség	15 pont _____
saját gyermek mellett még egy fő elh.	5 pont _____	Gyermek/gyermekek nevelésében	
c) két berendezett, nem használt szoba	20 pont _____	szerezett tapasztalat	20 pont _____
		Nevelőszülői tanácsadó által adott pontszámok összesen:	_____

Nevelőszülői tanácsadó megjegyzése(esetleges támogató javaslat, a személyes benyomások alapján): _____

Az elért pontszámok alapján, a jelentkezőket a tanfolyamra való beiskolázásra javaslom – nem javaslom (a megfelelőt aláhúzni).

_____, _____ év _____ hó ____ nap.

_____, nevelőszülői tanácsadó

Adatok a nevelőszülői képzésen résztvevőkről:

A nevelőszülői tanfolyamot végzettek száma

2003.	2004.	2005.	2006. első fele
56	97	101	57

A 2006-ban szervezett egyik csoport mutatói:

	Lakhely	Lakás m ²	Kora	Iskolai végz.	Foglalkozása	Havi jöv.
1. Házaspár férfj feleség	Porcsalma	110	43 év 39 év	szakm. képző szakm. képző	vállalkozó (villanyszer.) boltvezető	62.500 35.000
2. Házaspár férfj feleség	Fehérgyarmat	120	29 év 30 év	érettségi szakm. képző	határőr ruhakészítő (GYES)	95.000 22.000
3. Házaspár férfj feleség	Mátészalka	160	58 év 48 év	éretts. szakoktató, szakm. képző	vállalkozó (festő) szabász	120.000 56.000
4. Házaspár férfj feleség	Nagydobos	120	30 év 27 év	szakm. képző szakközép, érettségi	autófény. (szoc.munk) boltvezető	39.000 57.000
5. Házaspár férfj feleség	Csengersima	98	32 év 29 év	szakközép, érettségi Főiskola	határőr tanár (GYED)	130.000 70.000
6. Házaspár férfj feleség	Mátészalka	120	47 év 44 év	szakm. képző szakm. képző	vállalkozó (kereskedő) kereskedő (GYES)	80.000 22.000
7. Házaspár férfj feleség	Kisszekeres	120	51 év 46 év	szakm. képző 8 általános	Vállalkozó (ács-állványozó) rokkant nyugdíjas	150.000 29.000

■ A NEVELŐSZÜLŐK TOVÁBBKÉPZÉSE

Az előzőhöz szervesen kapcsolódó, szintén **stratégiai területként kezeljük, a nevelőszülők éves továbbképzését**, valamint a **nevelőszülői klubok** működését.

A nevelőszülőkkel szemben, a gyermekvédelem szakmaiságot, pedagógiai érettséget és nagyfokú belátást igényel. A laikus ismeretek túl, speciális ismeretekkel is kell rendelkezniük. A nevelőszülőség, komplex nevelő- gondozói feladatot igényel, a nevelés, a gyermek családon belüli felvállalása, sok érzelmi befektetést igényel, és bizonytalan a kimenetele.

A továbbképzéseket két lépcsőben szervezzük: tavasszal (6

óra), a megyében három helyszínen előadásokon aktuális információkat nyújtunk.

Az őszi továbbképzéseken, (6 óra) a nevelőszülőket 8-12 fős kiscsoportokba osztjuk, és a továbbképzés helyszínéül, egy-egy nevelőszülő lakását választjuk, amely olyan légkört teremt, ahol – utólag értékelve – biztosítva van az eredményes szakmai tevékenység. Itt a nevelőszülők valóságos szakmai csoporttá kövcsölódhatnak, véleményüket felszabadultan fogalmazhatják meg, és befogadóvá válhatnak, az esetek kapcsán kialakult szakmai értékelések, megfogalmazott célok iránt. Az így kialakult kb. 48 csoportnak, kettő és fél hónapra elosztva tartjuk meg a

foglalkozásokat, minden csoportnak van egy témavezetője: igazgató, igazgató helyettesek, valamint az érintett nevelőszülői tanácsadó, és a gyámi gondozói tanácsadó, esetenként mentálhigiénikus, pszichológus.

■ Továbbképzések, klubfoglalkozások céljai:

- Érzelmi megérintődés útján történő megismerés, önvizsgálat
- Tolerancia, elfogadás, empátiás készség fejlesztése
- A nevelőszülő a széleskörűen szerzett ismeretek által, saját családjában képes legyen támogató funkcióját betölteni a gyermek érdekében
- A nevelőszülők családi légkörben, kis csoportban képesek legyenek tabuk nélkül, őszintén beszélni problémájukról, kapcsolatba kerüljenek egymással, jobban megismerhessék egymást – baráti, támogató kapcsolatok szövődjenek –, ami hozzájárul saját lelki egészségük védelméhez. Lehetőség nyílik arra, hogy azonos problémákkal küzdő nevelőszülők kicserélhessék gondolataikat, tapasztalataikat, közösen tudjanak gondolkodni probléma-megoldási módokon.

Részvételi arány, megjelenés a továbbképzéseken:

	2003	2004	2005
tavaszi tk.	–	60%	95%
őszi tk.	60%	85%	98%

A továbbképzéseken minden esetben foglalkozunk a gyámi teendőkkel, mert a nevelőszülők szinte teljes körűen ellátják a **gyámi feladatokat** (997 kiskorúból, mindössze 14 gyermeknek nem nevelőszülő a gyámja.) A törvényes képviselőt, valamint a nevelést- gondozást ellátó személy: **egy személyben a nevelőszülő**. Az eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy ez mindenképpen pozitív elmozdulást hozott a gyermek érdekeinek érvényesülése szempontjából, a gyermekekkel kapcsolatos jognyilatkozatok megtétele egyszerűsödött.

A nevelőszülői tanácsadó, és a gyámi gondozói tanácsadó **segítő ellenőrző tevékenysége** hatékonyabban valósul meg.

■ A NEVELŐSZÜLŐK SZAKMAI ALKALMASSÁGÁNAK FELÜLVIZSGÁLATA

A nevelőszülők szakmai alkalmasságának felülvizsgálatát (ennek országos gyakorlata most van kialakulóban), két fő részre bontottuk:

1. A **befogadási alkalmasság** vizsgálatára, amelyben a befogadás, ellátás feltételeit, a családra vonatkozó közvetlen változásokat, valamint az elmúlt időszakhoz képest bekövetkezett fejlődést, illetve lemaradásokat hasonlítottuk egy kijelölt bázis időszakhoz.
2. A **szakmai alkalmasság** vizsgálata a következő részekből állt:
 - a nevelőszülői hivatás gyakorlása,
 - a nevelőszülő tevékenysége a gyermeki személyiség fejlesztésében. Itt a nevelőszülői tanácsadó, és a gyámi gondozói tanácsadó külön-külön értékelt, a következő területeken: · egészség, · tanulási- értelmi fejlődés, játék · személyiségfejlődés, én-

fejlődés, · családi és közösségi kapcsolatok, · ápoltság, viselkedés, másokban keltett benyomások, · érzelmi és magatartási fejlődés, · önállóság, · a gyermeki jogok helyzete.

- együttműködés a működtető és a nevelőszülő között,
- a nevelőszülő tájékozottsága szakmai kérdésekben.

■ A GYERMEKEK KIHELYEZÉSE, ELKERÜLÉS, ÖRÖKBEGADÁS A NEVELŐSZÜLŐI HÁLÓZATBAN

A Gyermekvédelmi törvény szellemisége értelmében minden szükséges állami, illetve önkormányzati segítséget meg kell adni ahhoz, hogy a szülők gyermekeiket saját családjukban nevelhessék, hatékonyabban tudják megoldani gyermekneveléssel kapcsolatos problémáikat, melyek eredményeként egyre kevesebb gyermek kerülne a szakellátás rendszerébe.

Megyénkben közel 16.000 családot számlálunk, ahol a gyermekek kisebb-nagyobb mértékben veszélyeztetve élnek. Anyagilag ellehetetlenült családba születnek, a munkanélküliség gazdasági vonzata mellett felerősödnek a szülők mentális problémáinak következményei, mint a depresszió, alkoholizmus, agresszív, bűnöző magatartás. Köztudottan megyénkben kiemelkedően magas a roma származású családok száma, akik hátrányos helyzetük miatt megkülönböztetett figyelmet, szakmai felkészültséget igényelnek a gyermekvédelemben dolgozó szakemberektől is. A veszélyeztetettség mértékének, illetve a családból történő kiemelés szükségességének megítélése legtöbbször az első jelzőrendszeri tagok felelőssége. Tapasztalatunk az, hogy mivel mindez embert próbáló feladat, a leggyakrabban alkalmazott hatósági intézkedés megyénkben (annak ellenére, hogy a családgondozás esetleg évekre visszamenőleg már folyik), az ideiglenes hatályú elhelyezés.

A következő táblázat 2002 – 2005. évben ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermekek számarányát mutatja korcsoportos bontásban:

Korcsoport	2002	2003	2004	2005
0 – 3 éves	72	101	100	103
3 – 10 éves	63	153	167	101
10 – 18 éves	39	64	36	134
Összesen	174	318	303	338

A szám adatok bizonyítják, hogy 2002-höz képest a következő három évben jelentősen megnövekedett a családokból kiemelt gyermekek száma. Emellett négyszeresére emelkedett 2004-hez képest 2005-ben a 10 – 18 évesek száma. Ez a korosztály az, ahol az ideiglenes hatályú intézkedés okaiként a fiatal csavargása, tankötelezettségének elmulasztása, illetve a kriminens karrier megjelenése emlithető. Ezeknek a fiataloknak az elhelyezésére (személyiségükből és életstílusukból adódóan) leginkább gyermekotthonokban, illetve lakásotthonokban van lehetőségünk. A 0 – 10 éves korú gyermekeket szinte minden esetben nevelőcsaládoknál helyezzük el.

2005-ben végeztünk megyénkben kutatást a családokból történő kiemelés okainak vizsgálatára vonatkozóan, melynek eredménye a következő:

- 280 gyermek esetében – a szülői elhanyagolás, a szülők szenvedélybetegsége, elfogadhatatlan lakáskörülmények, megélhetési, életvezetési problémák

- 40 gyermek esetében – tankötelezettség elmulasztása, magatartási problémák, gyermek és szülő közötti kapcsolat elmergesedése

- 8 gyermek esetében – a szülők lemondó nyilatkozatot tettek

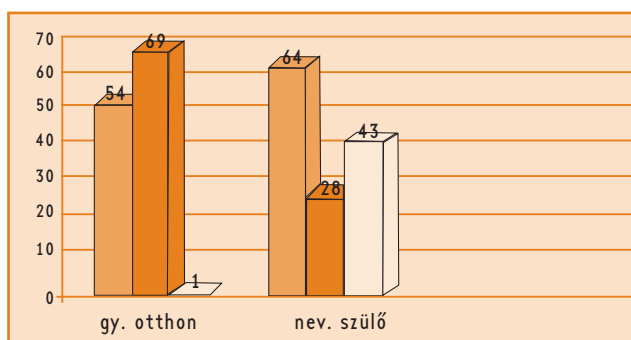
- 5 gyermek esetében – orvos által diagnosztizált fizikai bántalmazás

- 2 gyermek esetében – orvos által diagnosztizált szexuális bántalmazás

- 3 gyermek esetében – a szülők halála

Szabolcs – Szatmár – Bereg megye gyermekvédelmének rendszerében, a szakellátásban nevelkedő gyermekek jelentős része a nevelőszülői hálózat által működtetett nevelő családokban él. A nevelőszülőkhöz általában fiatalabb korú gyermekek kerülnek, kevesebb magatartási problémával, ugyanakkor halmozottabb egészségügyi és mentális problémákkal. Átlagosan hosszabb időt töltenek el ott, mint a szakellátás más intézményeiben nevelkedő társaik. Gyakran éri a vád a nevelő családokat, hogy „természetesen” akadályozzák a vér szerinti, vagy örökbefogadó családba történő vissza és kihelyezést.

Ennek ellentmondanak az utóbbi évek adatai. Az alábbi diagramm a 2005 év összehasonlító adatait tartalmazza.

A vér szerinti családba történő visszahelyezés növekedett az utóbbi években. Jelentős mértékben elősegíti ezt az a tény, hogy a gyermekek gyámságát szinte száz százalékban a nevelőszülők látják el. A képzés, továbbképzés során nagyon nagy hangsúlyt helyezünk a vér szerinti kapcsolattartásra, családgondozásra, a vér szerinti szülővel való együttműködés jelentőségére.

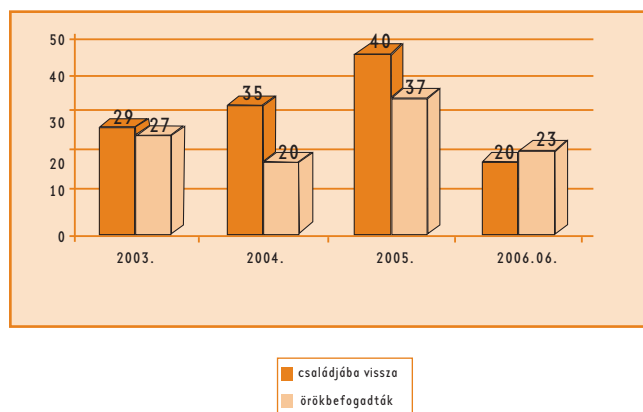
Különös tekintettel arra, hogy gyámként a gyermeki jogok védelme és érvényesülése érdekében a családdal történő együttműködés nagyon fontos feladata a nevelőszülőnek. A családgondozás folyamatába a nevelőszülő tanácsadók is bekapcsolódnak, a gyámi-gondozói tanácsadók, pedig rendszeresen ellenőrzik, és ha szükséges adminisztratív, de sok esetben operatív módon is segítik azt.

Szemléletváltásra volt szükség ahhoz, hogy a nevelőszülők és főleg az őket segítő szakemberek elfogadják, a gyermekvédelmi törvény szellemiségét, a terminológia valós mondandóját, mint például azt, hogy az átmeneti nevelés nem kell, hogy a

nagykorúságig tartson. Az átmeneti nevelés minél rövidebb időre történő csökkentése a vér szerinti kapcsolatok ápolásával elősegíthető. Sokkal nagyobb eredményeket lehetne elérni, ha a gyermekjóléti szolgálatokkal együtt tudnánk működni, azonban néha szándékaik, de legtöbbször lehetőségeik nincsenek erre.

Szintén a képzések és továbbképzések, és más eszközök (Pl.: nevelőszülők füzetek, erkölcsi és anyagi elismerések) segítségével jutottunk el oda, hogy a nevelőszülők többsége elfogadja és együtt is működik abban, hogy a családi kapcsolatokkal nem rendelkező gyermekek örökbefogadhatóvá nyilvánítása, örökbeadásának folyamata felgyorsult.

Az elmúlt három év és a 2006. év első félévének adatai alátámasztják a fent leírtakat.

2005-ben 37 gyermek örökbefogadása történt meg, 8 gyermeket a nevelőszülők fogadtak örökbe. Az örökbefogadott gyermekek átlag életkora 3,2 év. A legfiatalabb gyermek 5 hónapos volt, a legidősebb egy 8 éves testvérpár.

Minden évben értékeljük, hogy a nevelőszülő gondozási-nevelési tevékenységében, milyen hangsúlyt fektet az örökbefogadás előkészítésében.

Az értékelésnél az örökbefogadási tanácsadó, a gyámi-gondozói tanácsadó és a nevelőszülői tanácsadó véleményét kértük ki, akik: • nem felelt meg, • megfelelt, • jól megfelelt, és • kiválóan megfelelt értékeléseket adtak. Az értékelésnél figyelembe vettük, hogy a nevelőszülő hogyan készítette fel a gyermeket az örökbefogadásra, valamint hogyan segítette az örökbeadás folyamatát.

A 29 gyermekből: egy esetben született megfelelt értékelés, 28 esetben a jól megfelelt, és a kiválóan megfelelt értékelések 50-50%-ban voltak. Ez azt mutatja, hogy az utóbbi időben javult a nevelőszülők szemlélete, az örökbefogadást illetően, és bár sok esetben fellelhetők az érzelmi viharok, mégis 95%-ban felülkerekedik a gyermek saját családba való kerülésének elsődlegessége. Egy esetben született megfelelt értékelés, itt a nevelőszülő szakmai alkalmassága is megkérdőjelezhető.

A kamaszkorban felmerülő nehézségek eredetét már nehéz egyértelműen tisztázni: ezek származhatnak korai, örökbefogadás előtti sérülésekből, nem megfelelő nevelési módszerekből, az örökbefogadással járó dilemmák sikertelen kezeléséből, az örökbefogadás körüli titkolódzásokból, vagy a nagy erővel felszínre kerülő identitáskeresésből.

Gyakran tapasztalható, hogy a problémák hátterében az

örökbefogadott fiatalok származása és a szülők bizonytalansága áll a kérdés kezelésében.

A mi gondjaink elsősorban nem a társadalmi háttér elemzésével oldódnak meg – bár a jövőt tekintve ez is fontos –, de mégis szükséges a gyermekek jövőjét is látni, hiszen a sikertelen örökbefogadástól rosszabb helyzetet nehezen lehet elképzelni.

Ha az örökbefogadással kapcsolatos nevelőszülői tanácsadói értékeléseket nézzük át – és a tapasztalatok is ezt mutatják –, akkor az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás, illetve örökbefogadás kérdéskörében, a legnagyobb gondokat a következőkben foglalhatjuk össze:

1. A gyámhivatalok sokat késnek az örökbe fogadhatóvá nyilvánítással.

2. Egy éves kor felett fokozatosan nőnek azok a gondok, amelyek az örökbe adást nehezítik (nevelőszülő- gyermek kö-

zötti kapcsolat, az örökbeadásra való felkészítés időben való eltolódása, stb.).

3. A gyermek származása.

4. Az örökbefogadó szülők felkészültsége, magatartása.

Fentiekből jól látható, hogy az örökbeadás elhúzódtásának meglehetősen összetett okai vannak, és a végeredmény mindig az, hogy az elemzéseknél a hibákat már csak következményként tárhatjuk fel.

Mindenképpen szükségesnek látjuk az egyes esetek elemzését, mert általános következtetéseket csak ebből lehet levonni, és akkor lehet válaszolni olyan nevelőszülők által feltett kérdésekre, hogy pl., *Hány évig kell a gyermeket az örökbeadásra felkészíteni?*

Csatlós Sándor, Lippai Gergely, Miklósi Erzsébet, Szerdi Béla, Szilágyi Sándorné

Észrevételek a Fővárosi TEGYESZ munkaanyagához

A Fővárosi TEGYESZ egyik munkatársa 5 év anyagában (2001-től 2005-ig terjedő időszak) megvizsgálta a civilszervezetek nevelőszülő hálózataiban nevelkedő gyermekek gondozási hely változtatását, különböző szempontok szerint. (MÉRLEG, 16. o.) Előre szeretném bocsátani, hogy észrevételeimet csak a saját nevelőszülői hálózatunkban tapasztaltakra tudom alapítani, mivel összevethető adatok sem a többi civilszervezet, sem a Fővárosi TEGYESZ vonatkozásában nem állnak rendelkezésemre.

Annak érdekében, hogy az észrevételek értékelhetőek legyenek, és azokat az eltérő adatbázis ellenére valamennyire mégis össze lehessen vetni egymással, szükségesnek látszik előljáróban megismételni a vizsgálódás szempontjait.

- A gondozási hely változtatásának oka mennyire követhető nyomon a Tegyesz iratanyagában – értelemszerűen ez a szempont alapítványunknál nem jön szóba, tekintettel arra, hogy nevelőszülő hálózatunk mérete (22-23 nevelőcsaládban összesen maximum 60 nevelt gyerek) lehetővé teszi valamennyi gondozási hely változtatás egyedi kezelését.

- Mennyire követhetők nyomon a gondozási hely változás előtti események a családban – itt is a fenti szempont érvényesül, amennyiben valamennyi vizsgált esetben közvetlen ismeretekkel rendelkezünk a nevelőcsaládban felmerülő problémákról. Nyilván a Tegyesz-ben a gondot az (is) okozza, hogy az ott dolgozóknak csak kis hányada rendelkezik közvetlen tapasztalatokkal a nevelőcsaládokról, de a családi dinamika megítélésében ők is a civil működtetőre vannak (lennének) utalva.

- Szempontként merült fel az is, hogy ki kezdeményezte a gondozási hely megváltoztatását. Ez viszonylag pontosan adminisztrálható adat, aminek a rögzítésére az úgynevezett „macis lapok” talán alkalmasak is.

- Hová kerültek elhelyezésre a gyermekek? Az anyag végigolvasása után úgy tűnik ez az a lényegi kérdés, melynek vizsgálatára jött létre maga a munkaanyag. A nevelőszülői kihelyezések „minőségének” vizsgálata képezi a kérdés lényegét, vagyis az, hogy a nevelőcsaládok (jelen formájukban) mennyire képesek „megtartani” a kihelyezett gyerekeket, milyen minőségű

családi nevelést tudnak nyújtani nekik, végső soron jobb ellátást nyújtanak-e, mint a lakásotthonok, gyermekotthonok. Hiszen, ha kimutatható (a vizsgálat éppen ezt hozta ki „eredményként”), hogy családi nevelés e formája semmivel sem „jobb”, mint a „családias” intézményi ellátás, akkor újra lehet, sőt kell, gondolni a civil nevelőszülői hálózatok létjogosultságát.

- Végül, a vizsgálati anyag szempontja volt az is, hogy választ találjon arra a kérdésre, hogy milyen okok húzódnak meg a gondozási hely változtatások mögött. Vagyis a legitimnek elfogadott változtatásokon túl, mint amilyen az örökbefogadás, hazagondozás, nagykorúság elérése, milyen, a nevelőcsaládok és/vagy a nevelt gyerekek, problémái okozzák-okozhatják rendszeresen a gondozási hely megváltoztatását, ami felveti a nevelőcsaládok alkalmasságának kérdését, most már nem egyedi esetekben, hanem általánosságban.

Ezt követően a téma tárgyalását a munkaanyag egy metodikai hibával kezdi, amennyiben az adott évben a nevelőszülői hálózat (december 31-én regisztrált) összes gyermek létszámát veti össze az azonos évben a hálózatból távozó gyermekek számával. Itt megjegyzendő, hogy sokkal szerencsésebb lett volna a rendszerbe bekerülő gyerekek számát összevetni az onnan távozókéval, az összlétszámot háttér (bázis) adatként kezelve, ugyanis így lehetett volna képet kapni az adott hálózat gyermekmozgalmi dinamikájáról, arról, hogy globálisan milyen mértékű a be- és kiáramlás a rendszerben. Ha ugyanis arra vagyunk kíváncsiak, hogy mennyire maradnak bent a rendszerben a kihelyezett gyerekek, akkor ez lehetne az egyik megközelítési mód.